

BALTACI, Burhan (2014). "Dini ve Millî Tefekkürü Bütün Olarak Sunan Bir Bilge Şahsiyet: Mehmet Feyzi Efendi". *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması. 26-28 Mayıs 2014*. Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss.177-195 (<http://bilgelerzirvesi.org>).

Burhan BALTACI*

DİNÎ VE MİLLÎ TEFEKKÜRÜ BÜTÜN OLARAK SUNAN BİR BİLGE ŞAHSİYET "MEHMET FEYZÎ EFENDİ"

"**M**efâhir-i milliyye, mefâhir-i dîniyye ve sadâkat-i vataniyye mefkûresi; bu üçü bir arada imtizâc ettiği zaman onulmayacak hiçbir yara kalmaz.", "Vatan şarttır. Vatanı korumak; ırzını, namusunu ve dinini muhâfaza etmektir." gibi sözleriyle belleklerde yer etmiş, hayatını bu düstur üzere milli ve manevi değerlerin ihyasına adanmış olan son dönemin önemli âlim, fazıl ve mütefekkirlerinden Mehmet Feyzî Efendi, bu yönü ile çağının diğer ilim adamları arasında temayüz eden önemli bir ilim ve fikir adamıdır.

Hayatı

Mehmet Feyzî Efendi 28 Mart 1912'de Kastamonu'nun Hepkebirler mahallesinde doğdu. Babası İzzet Efendi, annesi Hâfize Ayşe Hanım'dır. Mahalle mektebindeki tahsilinden sonra Hâfız Ömer Fâzıl'dan (Aköz) hıfzını tamamladı ve kıraat dersleri aldı. Ayrıca Hâfız Tevfik, Hâfız Abdurrahman ve Reîsülkurrâ Hoca Kâmil efendilerden temel İslâmî ilimlerle ilgili dersler okudu. Muvazzaf ve ihtiyat askerlik görevleri sebebiyle İstanbul'da bulunduğu 1935-1937 yılları arasında Nevşehirli Hacı Hayrullah Efendi, Hüsrev Hoca ve Abdülhakim Arvâsî gibi âlimlerin tefsir ve hadis derslerine katıldı. Askerliği süresince erata Kur'an öğretti, tâlim ve tecvid dersleri verdi. Annesinin vefatından sonra teyzesi tarafından evlât edinilen Mehmet Feyzi'nin Pamukçu olan soyadı Şallıoğlu şeklinde değişmiştir. Askerlik dönüşünde o yıllarda Kastamonu'da ikamet eden Said Nursi'den ders aldı, onun hizmetinde bulundu. Said Nursi ile olan yakınlığı sebebiyle açılan davalarda yargılandı. 1943'te Denizli Cezaevi'nde dokuz ay, 1948'de Afyon Cezaevi'nde on ay süreyle mahpus kaldı. Ancak her iki davadan temyiz yoluyla beraat etti.

* Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi.

1957'de Muallim İbrâhim Efendi'nin kızı Melek Hanım'la yaptığı evlilikten biri erkek olmak üzere beş çocuğu dünyaya geldi. Uzun yıllar yüksek tansiyondan mustarip olan Mehmet Feyzi Efendi 1975'te ciddi bir böbrek rahatsızlığı, 1983'te de kısmî felç geçirdi. Mi'rac kandiline denk gelen 4 Mart 1989 tarihinde Kastamonu'da vefat etti ve Gümüşlüce Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedildi. Ömrünü Kur'an öğretimiyle geçiren, çevresindekileri daima millî ve mânevî değerler etrafında birleştirmeye çalışan, kendisini ziyarete gelenleri, tavrı ve sohbetleriyle etkileyen Mehmet Feyzi Efendi **gönüllü bir halk eğitimcisi** ve yörenin bir kanaat önderi olarak tanınmıştır.

Meşrebini Esasları

Feyzî Efendi Hazretleri mana yolunda, ilmî ifadesiyle, tasavvufî hayatı açısından takip ettiği yolu, İslam'ın üç ana temeli üzerine oturtmuştur. O bu manadan olmak üzere, "Bizim meşrebimiz şu üç esasa dayalıdır." ifadeleri ile başlayarak bu esasları şu şekilde ilan ederdi.

1. Güzel huylar ve makbul davranışlar konusunda Hz. Peygamber'e uymak, yani Sünnet-i Seniyye'yi takip etmek.
2. Yeme ve içmenin, giyim ve kuşamanın helâlden olması.
3. Ortaya konulan her türlü işte ihlâs üzere olmak.

Feyzî Efendi, çevresindeki ve ziyaretine gelen insanlara -hangi mevkiden, hangi meşrep ve cemaatten olurlarsa olsunlar,- seviyeleri ve akılları ölçüsünde, büyük bir dikkat ve hassasiyetle ilgili esasların izahlarını yaparak, onların dini yaşantılarının son derece sağlam ve sağlıklı bir yapıya kavuşmasına gayret gösterirlerdi. Bu nedenle olanca gücüyle Hz. Peygamber'e (sa.) uymanın gereğine ve O'nun sünnetinin önemine dikkatleri çekerek bu konularda nefesler tüketirlerdi.

Hayat Safhaları

İşte Feyzî Efendi'nin son derece renkli olan kristal dünyasında ve manevi seyrinde de adı geçen türde mevsimler oluşmuştur. O bu mevsimleri, kendi hususiyetlerine göre **Hubbîlik**, **Cübbîlik**, **Sükûtîlik** ve nihayet **Türâbîlik** olarak başlıca dört fasıl halinde ifade etmişler ve meşrebini üç ana aslını bu dört fasılla gönüllere ve kafalara iletmeye ve bu meyanda hâsılatını üretmeye devam edip durmuşlardır. Efendi Hazretleri **Hubbîlik** mevsiminde insanların ve hatta hayvanların mana âlemlerine bir sevgi köprüsü, bir şefkat bağı kurarak son derece sevecen ve gayet hoşgörülü olmuşlardır. Allah'ın

kullarıyla bir tür ruhanî ilişki kurmada bir vesile ve vasıta olmasından ötürü adı geçen ruhî mevsimlerin, tasavvufî kültürün intikal ettirilmesinde son derece cazip metotlar olduğu görülmektedir.

O bu kutlu metodu, bizzat takip ettiği mana yolunun erlerinden ve bu yolun önde gelen pîrlerinden **İmâm Rabbânî** Ahmed-i Farûkî Serhendî Hazretleri'nden almıştı. Muazzam, eşsiz İslam Kültürü içerisinde ikinci bin yılın müceddidi kabul edilen o büyük **İmam**, *Mektûbat* adında yayınlanan kitabı içerisindeki bir pasajında şunları söylüyordu. “*Şunu iyi bilmelisin ki, bizim irtibatımız **Hubbîlik** yoluyla. (Bu yol,) kalbin cilalanmasına ve karşılıklı olarak birbirine yansımaya esasına dayalıdır. Kişinin uzakta veya yakında bulunması fark etmez. Şu şartla ki, sevgi ipi kopmayacak ve hasret ateşi sönmeyecek.*”

Hubbîlik yolu Anadolu'nun ulu erenlerince “*Sevelim sevilelim; dünya kimseye kalmaz.*” “*Yaratılanı severiz, yaratandan ötürü.*” ve “*Ben gelmedim dâvi için, benim işim sevî için.*” gibi kutlu sözlerle formüle edilerek toplumumuzun sosyal ve psikolojik yapısında daima ön planda tutulmuş, bu çok mübarek esasların potasında milletin ruh ve vicdanı tam anlamıyla yoğrulmuştur.

Yine Anadolu'nun kutlu hakani ve âşıklar âleminin yüce sultanı Hz. Mevlana (ks.) Efendimiz “**Âşık ol ki, daima diri kalasın**” sırlı sözüyle bu yüce milletin gönül yurdunun, sevgi ile mamur kılınarak ancak ve ancak, birliğinin, dirliğinin ve diriliğinin kazandırılabilmesine işaret etmişlerdir.

Feyzi Efendi'nin mana ikliminde beliren ikinci fasıl **Cübbîliktir**. Ne zaman ki, kardeşler arasında haset duyguları ayyuka çıktı, dedikodular ve insan vicdanını rencide eden ve şiddetle sarsan bir takım olumsuzluklar ve su-i tefsirler çevreyi sardı, Feyzi Efendi de Hz. Yusuf misali kuyu dibine indi.

“Cübbîlik” kuyu anlamına gelen “**cübb**” kelimesinden alınmıştır ki, “kuyu dibine mensup olan” demektir. Efendi Hazretleri'nin kendisini “kuyu dibinde” olarak ifade etmesi, özellikle de o günlerde ülkemizde manevi trafiğin yoğunlaştığı; oldukça karmaşık ve çapraşık bir vaziyet aldığı ve bu sahada senlik ve benlik kavgasının ayyuka çıkıp saf ve bir şeyden haberi olmayan müminlerin, gerçek olanla gerçek olmayanı birbirinden ayıramaz hale geldikleri bir fesat ortamını görmesinden dolayıdır ki, tamamen kendi elinde olmayan nedenlerle beliren bu karmaşa ortamından uzaklaşmaya ve hadis-i şerifte yerini bulan “**Gerçek mümin elinden ve dilinden insanların emniyette olduğu kimsedir**” kutlu beyanata uymaya

yöneliktir. Efendi Hazretleri bu aşamada ve bu mevsimdeki pozisyonunu “**Biz kuyu dibindeyiz; minare şerefinde olanların işine karışmayız**” ve “**Biz bilemeyiz; kimseye bir şey diyemeyiz**” gibi orijinal ifadeleri ile beyan buyurmuşlardır.

Feyzî Efendi'nin mana hayatının ve renklilikler dünyasını üçüncü mevsimi **Sükûtiliktir**. "Sessiz, suskun ve sakin olmak" anlamlarından alınmış olan bu mübarek terim, Feyzî Efendi'nin, Allah katında olanları, dünyada olanlara tam anlamı ile tercih ettiği bir dönemdir. Feyzî Efendi, bu dönemdeki ziyaretçilerini genelde kısmen kabul etmiş ve ziyaretine aldıklarını da, gayet sesiz ve sakin bir tavırla ağırlamışlardır. Bu durumda gelenlerine, “**Siz konuşun; ben sükûtiyim.**” buyururlar ve onlarla manevi ağırlıklı bir görüşme yaparlardı. Bir diğer ifadesinde bu yönünü şu şekilde dile getirmişlerdir. “**Şimdiye kadar çok konuştuk; çok konuşan çok hata eder. Artık hatalara istiğfar zamanı geldi.**” “**Her şeyin bir emekliliği var. Ben de emekli oldum! Neden emekli oldun dersenez; Hiçlik'ten!**”

Onun bu âlemdeki mana yolculuğunda içerisinden geçtiği son durak **Türâbîlik** idi. Türâbî, toprağa mensup olan demektir. Topraktan gelen toprağa gidecektir. Bu âlemde ne kadar yaşasak, sonunda kara toprağa girmek ve ona karışmak bizler için kesin bir takdirdir. İnsanın bu gerçeği özümseyerek, onu daima gözünün önünden ayırmaması, dünya ve içindeki oyunlara, zevklere ve eğlencelere kapılmadan gayet şuurlu ve uyanık bir hayatın yaşanabilmesini sağlar.

İşte Feyzi Efendi de “**Ölmeden evvel ölünüz**” hikmetli fermanına uyararak kendisini bir kabir misali olan ıssız odası içerisinde kara toprağa karışmış bir vaziyette görmüş ve bilmiştir. “Benim sadık yârim kara topraktır.” diyen âşık da ne güzel söylemiş ve bu hakikati ne hoş terennüm etmiştir!

Kendileri şu mübarek sözleri ile de adı geçen sırta ve hakikate işaret ederek bu yöndeki özlemlerini farklı bir üslup ile dile getirmişlerdir. “**Ölüyü kabre koymak, ona bir ikramdır. Çünkü mevtanın kabre konulması, kundaktaki çocuğu anasının kucağına teslim etmek gibidir.**”

Bütün bu anlatımlar ve açıklamalar onu gösteriyor ki, Feyzî Efendi, bilgi ve becerilerini, görgü ve duygularını insanlığa aktarırken asla bir mukallit olmadı. Yani başkaları tarafından ortaya konulan ve piyasaya öylece sürülen fikirleri bir mirasyedi gibi satmaya ve tüketmeye kalkışmadı. Tam aksine atadan ve geçmişten devraldığı bilgi ve marifet hazinelerini, kendi şahsına ait kıldığı usul ve

metotlarla çalıştırarak, biçim ve oluşumları üzerinde, zaman ve zemin şartlarına uygun görüntüler kaydederek, yepyeni boyutlarda, yepyeni sınırlar ve hakikatler keşfetme peşinde olmuşlar ve daima bu meyanda ülküler ve duygularla dopdolu olmuşlardır.

Hayatı boyunca yapmış oldukları tavsiyelerden ve veciz sözlerinden bazı örnekler şunlardır:

"**Kur'ân'ın irşâd ettiği yol en sağlam yoldur.** Başka kapı aramaya lüzum yoktur."

"**Müsbet düşünelim, müsbet söyleyelim, müsbet hareket edelim.**"

"**Mefâhir-i milliyye, mefâhir-i dîniyye ve sadâkat-i vataniyye mefkûresi;** bu üçü bir arada imtizâc ettiği zaman onulmayacak hiçbir yara kalmaz."

"Ben ebû'l-yüsrüm, ebû'l-usr değilim."

"Rızk-ı sûrîde kanaat iyidir; fakat rızk-ı mânevîde kanaat güzel değildir."

"Askerlikte neferlik, sivil hayatta hiçlik, mesleğimiz gariplik!"

"Ne cebre kayâlîm, ne itizâle dalâlîm; ehl-i sünnet'te kalâlîm"

"Bu fakir, askerde nefer, sivil hayatta hiç imiş, mesleği ise gariplik ve miskinlik imiş."

"Kemal-i iman kesbedip, a'mâl-i sâlihaya muvaffak olmak şartıyla, gençlik de güzel ihtiyarlık da."

"Bir zamanlar hubbî idik, sonra cübbî olduk, şimde de sükûtîyiz. İleride türâbî olacağız."

"Bir zamanlar hubbî idik; sonra cübbî olduk. Şimdi de sükûtîyiz. İlerde türâbî olacağız. Hubbîlik suûbetli, cübbîlik sühûletli, sükûtîlik selâmetli."

"**Kur'ân**, ölümlere hitap etmiyor! Dirilere hitap ediyor! Asrımız Kur'ân asrıdır." "Kur'ân, İlâhî bir sofradır. Ama ondan, mîzâcî tam olanlar hakkıyla istifade edebilir."

Rasûlullah'a Karşı Görevlerimiz

"1. Rasûlullah Efendimizi kendi nefsimizden evlâ bileceğiz.

2. Sünnetine ittibâ edeceğiz.

3. Âl ve ashâbını seveceğiz.

4. Hadislerine hürmet edeceğiz.

5. Çokça salavât getireceğiz."

"İslamiyet ruhumuz, milliyetimiz de bedenimizdir. Beden sağlıklı olursa ruhumuz da sağlıklı olur. Ruh ile beden, et ile tırnak gibidir. Biri diğerinden ayrılmaz."

"Mefâhîr-i Dîniyye'yi (dînî değerleri), mefâhîr-i milliyyeyi (millî değerleri) ve vatani muhafaza için tâlim- taallüm etmek, askerlik yapmak da lâzım."

"Vatan şarttır. Vatani korumak; ırzını, namusunu ve dinini muhâfaza etmektir. Çünkü bunlar, vatanla muhâfaza olunur. Vatana hürmet, şühedâya, ecdâda hürmettir. Her günâh, her suç bağışlanabilir; ama vatana ihânet suçu başka! Vatana ihânet, nesilden nesle, batından batına intikâl eder."

"Millî bünye, bu bünyeden daha önemli, daha sağlam daha üstün ve daha câmîdir. Bunun için her fertte millî bir sadâkat lâzımdır."

"Dinle millet, etle kemik, sırtla karın gibi birbirleriyle kaynaşmıştır. Kâbil-i tefrîk imkânı yoktur."

Yukarıda ifade ettiğimiz sözlere ek olarak "Bu zaman, Ehl-i Sünnet itikâdına, Hanefî Mezhebine ve Türk Milliyetçiliğine nusret etme zamanıdır." ifadesi onun itikadi, ameli ve fikri açılardan bir bütün olarak anlayışını yansıtmaktadır. Mehmet Feyzi Efendi bu sözleri ile Türk dünyasını kucaklayacak olan güncel ortak paydaları da belirlemiş olmaktadır.

Her yıl mart ayının ilk haftasının sonunda Kastamonu'da çeşitli etkinliklerle anılmaktadır. Mehmet Feyzi Efendi hakkında pek çok araştırma ve yayın yapılmıştır.

Mehmet Feyzi Efendi'nin Düşünce Sistemi

Millî ve Dini Konulara Bakışı

Mehmet Feyzi Efendi, *millî mefkûre* olarak nitelendirdiği millî duyguları, ülküleri ve *vatanî sadakati* dinî duygulardan ayırmaksızın ele almışlardır. Bu değerleri, bir bütün olarak vatan evlatlarına anlatmayı; onlara, aralarında hiçbir farklılık gözetmeden ve birbirinden ayırmadan sahip çıkma yönünde telkinde bulunmayı kendisine vazgeçilmez bir vazife telâkki etmiş ve ömrünün sonuna kadar da bu minval üzere hareket etmiştir.

Zamanın bir takım insan fitratına uymayan düşünceleri içerisinde, yukarıda birbirinin tamamlayıcısı ve destekleyicisi olarak beyan edilen *din-millet-vatan* unsurlarını bir kısım kimseler ayrı ayrı ele almıştır. Bunlar, sadece *din fikrini* çıplak olarak ele alırken ona bir kılıf ve elbise giydirmeyi düşünmemiştir. Dinin kendi kendine yetebileceğini, ona başka bir şeyin hizmet edemeyeceğini, bundan dolayı dinî konularda herhangi bir aracıya ve vasıtaya gerek

olmayacağını savunmuşlardır. Toplumcu olan bir takım kimseler de yegâne unsur olarak *millet bütünlüğünün* yeterli olacağını başka düşüncelere başka desteklere ve vasıtalara gerek olmadığını ileri sürerek, çok basit bir maddi fikirle yetinmişlerdir. Diğer üçüncü bir grup da yücelmek ve var olabilmek için din ve millet esaslarını gerekli görmeksizin, *sade bir vatandaş olmayı* ve bu doğrultuda çalışmayı yeterli görmüştür.

Mehmet Feyzi Efendi, bu üç esasın birbiriyle uyum sağlamasını, ayrı ayrı uçlar olarak değil de “*bir bütünün tamamlayıcı unsurları*” olarak görmeyi uygun görmüş ve kendisinden önceki âlimler tarafından (daha önceden bir prensip ve formül olarak) ortaya konulmayan, yepyeni, enerjik ve aksiyon oluşturabilecek bir fikri ortaya koymuşlardır.

Mehmet Feyzi Efendi, *din, vatan ve millet* esaslarını bir bünyeye benzeterek; bunları *et, kemik, ilik ve kan* olarak değerlendirmiştir. Yaşayan bir bünyenin canlılığını ve devamını sağlayabilmesi için nasıl ete, kemiğe ve kana ihtiyacı var ise toplumların toparlanıp hareket edebilmeleri ve başkaları üzerine hükmedebilmeleri için deri ve kemik mesabesindeki maddi yapıları anlamında *vatan* ve *millete*, kan ve ilik mesabesinde manevi yapıyı oluşturmaları için de *dine* ihtiyacı vardır. Zira kan, beden için can demektir. Kanı olmayan bir beden nasıl ölmüş demekse, dini olmayan bir can da ölü hükmündedir.

Mehmet Feyzi Efendi bu fikrini, birçok diyanet görevlisi ve devlet yönetimine talip, birçok siyaset elemanı takdir ve tebrikle karşılamış, hatta bu üçlü esası, dinî hizmet yapanlara bir usûl olarak benimsetmişlerdir. Siyasîlerin de bu esasları kendi ölçülerinde korumaya ve devam ettirmeye çalıştıkları müşahede edilmektedir. Şu halde sadece ve sadece kan dolusu ve et yığını mesabesindeki fikirlere değil; kanlı canlı, enerjik ve son derece hareketli fikirlere ihtiyacımız vardır. Türk milleti, geçmişinden bu yana anlatılan yönde tespit edilen bu üç esasa uygun hareket ederek varlığını, birliğini ve dirliğini korumuştur. Bundan sonra da varlığını ve bekasını, birliğini ve dirliğini beyan edilen esaslar doğrultusunda muhafaza edecektir ve etmelidir de.

Türkler, tarihlerine bakıldığı zaman, sahip oldukları *vatanı*, damarlarındaki kanları aktıkça korumaya devam etmişlerdir. Milletleri için gece gündüz uyumayıp didinen, soğuşunda sığığında, varlığında ve yokluğunda onlar için uğraşan hakanlara ve kağanlara daima sahip olmuşlardır.

Hakanların, kağanların, başbuğların, padişahların ve sultanların dahi itibar ettiği *dinî büyüklere* her zaman hürmet etmişler, bununla da kalmayıp onları yanlarına alarak yüksek ve isabetli fikirlerince hareket etmeyi kendilerine bir borç bilmişler, hatta ve hatta böylesine bir davranışı Yüce Tanrı namına iş görmenin vazgeçilmez bir esası kabul etmişlerdir. Eski Türklerdeki *Şamanlar*, Müslüman dönemlerindeki *Dede Korkutlar, Hocalar, Alperenler ve Derviş Erenler* hep aynı düşünce ve inanışın, hep aynı töre ve davranışın bir ifadesidir. Mehmet Feyzi Efendi, bu tespitiyle adı geçen üçlü esasın korunması, geliştirilmesi ve daha da öte yüceltilmesi için gereken eğitim ve öğretimin lüzumunu anlatmakta; Türk evlâdını ve Müslüman fertlerini vatan ve milletlerinin muhafazası için çalışmaya sevk ve teşvik etmektedir.¹⁶⁶

Mefahir-i Diniye

Dinen kutsal sayılan ve saygı duyulması emredilen esaslardır. Emredilen hususların topyekûnu, yasaklanan konuların tamamı ve saygı duyulması gereken değerlerimizin tümüne birden “*Mefahir-i Diniye*” olarak ifade edilmektedir. Mehmet Feyzi Efendi, kendilerine “*Mefahir-i Diniye*” ile maksadının ne olduğu yönündeki sorulara, kaynaklarda ifade edildiği üzere, burada açıklanan hususların olduğunu söylemiştir.

Mefâhir-i Milliye

Milli değerlerin tamamı, yani örf ve törelerimiz, atalarımızın bize emanet ettikleri maddî ve manevî niteliği haiz olan eserler; hepsi millî mefahir dediğimiz, milletçe övündüğümüz değerleri ifade etmektedir.

Sadakat-ı Vataniye

Vatanımızın korunması ve yücelmesi için canımızı ortaya koyup dişimizi tırnağımıza takarak bütün içtenliğimizle gereken her konuda girişimde bulunmak ve çalışmaktır.

Bu üç esasın korunması, devamı ve yüceltilmesi için durmadan ve bıkmadan çalışmak bu vatanda yaşayan herkesin yegâne ülküsü olmalıdır. Aksi takdirde bölünmüşlük ve zafiyetten kendimizi alamaz,

¹⁶⁶ Bu üçlü esas sadece biz Türkler için değil; tüm Müslüman ülkeler için geçerlidir. Ama bizim bu vatanda ve bu millet içerisinde yaşamamız; anlatılan doğrultuda kendi yapımıza uygun olarak çalışmamızı gerekli kılmaktadır.

başımızı bin türlü dertten, belâ ve musibetten kurtaramaz bir halde kalacağımız yadsınamaz bir gerçektir.

Peygamber Ocağı ve Askerlik

Mehmet Feyzi Efendi'nin yukarıda da ifade edilen bir diğer sözü “Mefahir-i diniyeyi, mefahir-i milliyeyi ve vatanı muhafaza için tâlim teallüm etmek, askerlik yapmak da lazım.” şeklindedir. Hepimizin bildiği gibi **askerlik**, bir milletin vatanını, dinini, ırz ve namusunu korumak amacıyla yapılan kutsal bir görevdir. Bu görev bir bakıma dinî, bir bakıma millî, bir diğer bakıma da vatanîdir. Dinî bir görevdir; çünkü din ve diyanetimiz hür olmamızla ancak aksiyon hâline dönüşebilir. Hür ve bağımsız olamadığımız takdirde dinî görevlerimizin yerine getirilmesi ya mümkün olmayacak veya hayli zor olacaktır. Böyle bir duruma düşmemek için Allah ve O'nun Resulü vatanın muhafazasını çeşitli ifadeleriyle istemişlerdir. Yahudi milletine vatanlarını korumak amacıyla beldelerini terk etmeyip düşmanlarıyla savaşmayı emrettiği halde bu işe yanaşmayıp, çoğunun savaşmayacaklarını beyan etmeleri¹⁶⁷ dolayısıyla Allah onları ayıplamış ve kötümüşür. Yine Hazreti Musa vasıtasıyla Kıptilerin esaretinden kurtulduktan sonra işgal altında olan vatanlarını savunmaları istenmiştir.¹⁶⁸ Yüce Peygamberimiz “*sınırlarda bir saat Allah rızası için nöbet beklemenin bin gecelik (nafile) ibadete ve oruca denk olduğunu*”¹⁶⁹ beyan etmesinden de vatan için vazife yapmanın önemini ve gereğini dinî açıdan kavramakta herhalde bir zorluk çekmiyoruzdur.

"حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ" "*Vatan sevgisi imandandır.*" rivayeti de **vatan sevgisi** ile **iman** arasındaki bağlantıyı ve ilgiyi göstermesi bakımından gerçekten ilgi çekicidir. Bu rivayet hakkında birtakım “kîl u kâller” olsa da İmâm Aclûnî hadisin manasının yerinde ve dürüst olduğunu söyleyerek, mümin bir kimsede vatan sevgisinin ve tutkusunun iman gereği olduğunu beyan etmiştir.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Nisa 4/66.

¹⁶⁸ Maide 5/20-24.

¹⁶⁹ "حَرَسُ لَيْلَةٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ لَيْلَةٍ يَقَامُ لَيْلَهَا وَ يُصَامُ نَهَارَهَا" "*Aziz ve Celil olan Allah rızası için, bir gece nöbet tutmak, gündüzü oruçla, gecesi ibadette geçirilen bin günden daha üstündür.(Daha çok faziletlidir.)*" Taberânî, Hâkim, Beyhakî, Hazreti Osman'dan rivayet etmişlerdir. Benzer lâfızlarla bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 64; İbn Mâce, Cihâd 8; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, VII, 267; Taberânî, *Kebîr*, I, 91; Dârekutnî, *el-İlel*, III, 36.

¹⁷⁰ Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I, 413-414, no. 1102.

Feyzi Efendi'nin Vatan Fikri, Sevgisi ve Milletine Bağlılığı

Mehmet Feyzi Efendi'nin bizzat yaşamış olduğu fitne ve fesat dönemlerinde kendisi hakkında yanlış bilgiler ve görüşler serdeden bir dergiye¹⁷¹ cevap olarak yazmış olduğu cevabî mektubundan bazı pasajlar naklederek ondaki vatan anlayışının sırrını, hikmetini ve bu konudaki derin düşüncesini ortaya koymaya çalışalım.

“... Cennet gibi vatanımı ben de herkes gibi severim. Vatanıma ve milletime olan en küçük bir hürmetsizliği kabul etmem.

Çünkü insan-ı kâmil nefesine ve şahsına karşı yapılan her tahkir ve fenalığı unutulabilir, affedebilir; lâkin vatana ihanet edenlere karşı beslenen nefret ve husumet, batından batına (kuşaktan kuşağa) müteselsilen intikal ederek asla unutulmaz. Zira bu mukaddes vatanımızın her kabza-ı türabı, kahraman ecdadımızın bakıyye-i enkazı hayatîyesinin bir mahfazasıdır. Hem ecdadımız gibi biz dahi onun meşîme-i neziheden sudur ve tulû ettiğimiz misillü ba'del-vefat dahi yine onun sine-i kutsiyyesine rücû edeceğiz. Halikımız bizi, vatanın beşik denilen bir kapısından şu âlem-i fâniye idhâl edip, mezar nâmı verilen diğer kapısından ihrâc edecektir.

Evet, insan her halde hayât-ı fâniyyesini bu iki bâb-ı mukadder arasında geçireceği ve yarın haşîr gününde kendi vatandaşları ile muhasebe edileceğine inanan insanım. Yoksa geri fikirli değil, ileri fikirli bir ilim adamıyım.”

Bu vatanda yaşayan insanların birlik ve dirlik içerisinde olmaları en ziyade arzusu olan Mehmet Feyzi Efendi, yukarıdaki yazısına şöyle devam etmiştir:

“İşte bu hakikate binaen ittihâd-ı dinî ve millîmize zıt olan her şeyden (meselâ particilik taassubundan) ziyadesiyle içtinap eden, şu necip ve asil ve Kur'ân'ın methine mazhar olan, tarih boyunca asırlardan beri necabetini muhafaza etmiş olan Türk Milleti'nin bir ferdiyim. Türklüğe aykırı ve anane-i millîmize zıt bir hareketim asla kayıt edilmemiş tertemiz bir vatan evlâdıyım...”

Askerlik ve Fazileti

Askerlik, vatan, ırz, namus ve mukaddesatın savunulmasına yönelik bir eğitim ve öğretim mesleğidir. Bizatihi ruh ve beden in aktifliğini, direncini ve aksiyonunu ortaya koymakla yerine getirilir. Bu itibarla mesleklerin en çetini ve en ağırıdır. Bundan ötürü ecirlerin ve sevapların da en değerlisi askerlik görevi yapanlara verilmiştir.

Evet, hakkıyla, aşk ve şevkle, iman ve irade gücüyle bu mesleği Allah için seçen vatanın ve milletin ırz ve namusunu

¹⁷¹ “Kim” adıyla anılan mecmua.

korumak amacıyla askerlik yapan bir kimsenin alacağı ecrin, nail olacağı sevabın hesabını ancak Allah bilir. Zira askerlik her şeyden önce harp ve cihat usullerinin öğretildiği ve denendiği bir meslektir. Sıcak soğuk demeden, akıl ve mantığı bir kenara iterek, sadece üstünden gelen emirlere boyun eğerek hareket etmek insan nefesine çok ağır gelen bir görevdir. Nefse ağırlık veren, onun enâniyetini kıran ve hiçe sayan bir ocaktır *asker ocağı*. Hayırlı şeylerde nefse baskı yapmak ve ona zıt gitmekte ise ancak hayır vardır.

Bu ocakta karşılaşılan ve yapılan her türlü hareket belli bir kaideye ve kurallara bağlıdır. Sürekli disiplin altında hareket edilir. Hiçbir fert kendine göre bir davranış ortaya koymaz. Herkes eşit olarak, aynı şeyleri, aynı emir ve direktifle yapmaktadır. Yedikleri, içtikleri aynı, giydikleri ve söyledikleri hep aynıdır. İşte böyle bir nizam ve intizam aslında Allah'ın kullarından istediği nizam ve intizamdır. Ama nefse çok ağır gelir. Sabır ve tahammül gerektirdiği için nefsin hiç mi hiç hoşuna gitmez. Bunu açık ve seçik olarak askerlik hayatımızda az da olsa gördük ve yaşadık; Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de ancak ve ancak sabredenlere hesapsız ve kitapsız mükâfat verileceğini beyan ediyor.¹⁷²

Peygamberimiz (sas) de ata binmeyi ve atıcılık yapmayı dünyevî oyunlardan ve eğlencelerden saymadığı gibi bilâkış öğrenmeye ve denemeye bizzat şu buyruklarıyla teşvik etmiştir. " **تَعَلَّمُوا** " *Atıcılığı öğrenin, çünkü iki hedef arası cennet bahçelerinden bir bahçedir.*"¹⁷³

Kuvvet Hazırlamak

Kur'ân'da düşmanlar için "**kuvvet**" hazırlamamızı emir buyurulmuştur.¹⁷⁴ Hz. Peygamber de "**قُوَّةٌ** kuvvet: güç" kelimesini "**الرَّمَى** *er-ramy: atmak*" olarak tefsir etmişlerdir.¹⁷⁵ Şu halde düşmanlarımızla savaşmak icap edince din, vatan ve milletin savunulması, ırz, namus ve törelerin korunması için atıcılığı, atmayı ve nişan alıp hedefe isabet ettirmeyi öğrenmek zorundayız.

¹⁷² Zümer 39/10.

¹⁷³ "Yüzücülük, at bakımı ve atıcılıkla" ilgili başka hadisler de vardır. Deylemî, *Firdevs*, II, 43; İbn Hacer, *Telhîsu'l-habîr*, IV, 164; Şevkânî, *Neylu'l-evtâr*, VIII, 247.

¹⁷⁴ "وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ" "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın." Enfâl 8/60.

¹⁷⁵ "أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمَى" "Dikkat edin, kuvvet atmadır." Müslim, İmâre 167; Ebû Dâvûd, Cihâd 24; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân 9; İbn Mâce, Cihâd 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsne'd*, IV, 156; Taberî, *Câmiu'l-beyân*, X, 30, 32; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmî'l-Kur'ân*, VIII, 35; İbn Kesîr, *Tefsîr*, II, 322; İmâm Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl*, II, 109.

Mehmet Feyzi Efendi, harp aletlerinin teknik yönden ne kadar gelişirse gelişsin “*atma*” keyfiyetinin değişmeyeceğini beyanla, “*ok atmak*” ile “*atom atmak*” keyfiyetinin *atıcılık* yönünden aynı olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla Peygamberimizin Kur’ân’daki “*قوة*” “*kuvvet*” kelimesini, “*الرمى er-ramy: atmak*” olarak tefsir etmesinin ne denli isabetli bir yorum olduğunu belirterek, ilgili rivayetin ne kadar yüce bir mucize olduğunu da ayrıca belirtmiştir.

Bütün bu esasları göz önüne alarak *askerliğin* ve *askerlik ocağının* ne denli önemli ve kutsal olduğunu kavramamak mümkün değildir. Bu cümleden olmak üzere, elimizden gelen her türlü gayreti ve ataklığı göstererek, bu yöndeki müspet olmayan karşı hareketleri, olanca gücümüzle sindirmeye ve yok etmeye çalışmalıyız. Bu konularda mazeret ileri sürenlerin; askeriye içerisinde dine, ırz ve namus gibi yüce değerlere söven sayan ve gayr-i insanî davranışlar sergileyen, bağlı olduğu mukaddesatı tanımayan bedbahtların olduğuna dair beyanları da maalesef bir gerçektir. Ama birkaç kendini bilmezcin yaptıkları yanlışlar yüzünden tüm askeriyenin ve bu kutlu ocağın suçlanması ve lekelenmesi de asla doğru değildir. Zira ferdi ve şahsî davranışlar kısmîdir, umuma teşmil edilemez.

Türkiye ve Müslümanlık

Mehmet Feyzi Efendi, birtakım mazeretler ileri sürerek Türk Vatanı’nın aleyhinde olanlara karşı asla müsamahakâr davranmaz; onların fikir ve düşüncelerine kesinlikle itibar etmezdi. Bununla da kalmaz, ilgili yönde özürleri olan bu adamları içtenlikle uyarırlar ve onları bu konuda müspet harekete davet ederlerdi. Nasihat tutmadan hâlâ dediğim dedik diyenler için de: “*Bu vatani beğenmeyenler beğendikleri yere, omuzlarına abalarını alıp çekip gitsinler; burada durup fitne ve fesada alet olmasınlar.*” diyerek yedikleri ve içtikleri sofraya, yatıp kalktıkları yatağa küfredip pisletmelerini istemezdi.

Kaynağı dışarıda olan birtakım fikirlerin uzantısı olan ve de bazı kimseler tarafından Feyzi Efendi’nin yaşadığı dönemde gündemde olan “Türkiye dâr-ı harptir” fikrine şiddetle karşı çıkmıştır. Dinen sağlam delillere dayanmaksızın ve cumhur-u ulemanın kaidelerine uymaksızın ülkemize “*Dâr-ı Harp: savaş ülkesi*” nazarıyla bakanlara karşı amansız bir tavır takınarak, *istatistiklere göre % 99’u Müslüman olan bir memleketin dâr-ı harp olamayacağını* beyan etmiştir.

İnancımız odur ki, böyle kendisine hürmet beslenen ve fikirlerine son derece saygı duyulan bir şahsın, adı geçen tipteki

insanları “*dâr-ı harp*” safsataları ile şu aziz vatani fitne ve fesada boğmalarına karşılık: “... *Öyle ise burada ne durup duruyorlar; dar-ı harpte devamlı durulmaz! O halde istedikleri yere ve beğendikleri ülkeye çekip gitsinler.*” diyerek kovması cidden çok acı, çok düşündürücüdür.

Mehmet Feyzi Efendi, demokrasi fikrinin yerleştirilmesi sırasında, dinî hizmette bulunan bir cemaatin ileri gelenlerine yapmış olduğu şu değerli nasihatleri ve uyarıları da, onun vatanına ve milletine karşı ne denli bağlı ve ne derece içten ve samimi bir hizmetçi olduğunu göstermesi bakımından son derece itimat ve sadakat telkin edicidir. “*Bu zamanda yapacağınız hizmetlerinizde milliyetçilerin aleyhinde olmamaya dikkat ediniz.*” Bu ve benzeri gruplardan bir diğerine de “*Bundan sonra milliyetçilik denilen bir fikir gelişecektir; sakın aleyhinde olmayınız.*” diye tembihte bulunmuşlardır.¹⁷⁶

M. Feyzi Efendi daha sonraki bir sohbetlerinde bu memlekette hizmet yapmak isteyen fertlerin ve cemaatlerin azamî dikkat etmeleri gereken esasları da şu son derece veciz ve hikmetler yüklü sözleriyle özetlemişlerdir: “*Zamanımızda şu üç şeye nusrette bulunmak lazımdır: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e, Hanefî Mezhebi'ne, Samimi Milliyetçilere.*”

Ehl-i Sünnet

Ehl-i Sünnet'e nusret etmek lazımdır. Çünkü Hz. Peygamber'in beyanına göre fırka-ı nâciye ancak ve ancak odur.¹⁷⁷ Çünkü Ehl-i Sünnet, insanların maddî ve manevî çalışmalarında ifrat ve tefritten en uzak kalan bir inanç sistemidir. Bu itibarla fert ve toplum olarak ihtilâl, ifsat ve bozgunculuk istenmiyor, tam tersine terakki için mücadele yapılmak isteniyorsa; Ehl-i Sünnet inancının tercihine ve toplumlar arasında yayılmasına gayret edilmeli ve bunun için elden

¹⁷⁶ Ama ne hazindir ki bu cemaat, Feyzi Efendi'nin tembihatını tutmadıkları gibi milliyetçilik ve bu davayı yürüten yiğitlerin aleyhinde şiddetle ve hiddetle bir kampanya yürütmüşler ve kampanyalarını yayınladıkları sapık ve saptırıcı, demagoji ve mugalâta türünden birtakım uydurma kitapçıklar ve broşürlerle tescil ve takviyeye çalışarak, çoğu zaman memleket düşmanı şer gruplar safında yerlerini almışlardır. Şunu asla unutmamalıdır ki, bu guruplar tarafından görüş ve düşünceleri benimsenen bir âlimin beyanına göre *hakiki Milliyetçilik İslam'ın kalesidir*. Bu demektir ki gerçek milliyetçiler de bu vatanın ve dinin, ırz ve namusun gönüllü bekçileridir. Hal böyle olunca, onlarla uğraşmanın ne anlama geleceğini takdirlerinize bırakıyorum.

¹⁷⁷ Bir hadis rivayetinde, ümmetinin yetmiş üç fırkaya ayrılacağını, sadece birisi hariç diğerlerinin ateşe atılacağını; kurtuluşa eren fırkanın “fırka-ı nâciyenin” de kendisinin, ashabının ve arkalarından güzelliikle kendilerine uyanların olacağını belirtmiştir. (Bkz. Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 446 no.lu rivayet.)

gelenler ortaya koymalıdır. Ehl-i Sünnet'in Türkler arasında benimsenen kolu olan Maturîdîliğin Türklerin fikren gelişmesine olan hizmeti başka çalışmaların konusu olacak kadar geniş olması sebebiyle burada değinilmemiştir.

İnanç Sadece Vicdanî Bir Hareket Değildir

İnanç her ne kadar iç hareketi ilgilendirse de, kalpte yerleştikten sonra bedendeki diğer organlara da sirayet ederek aksiyon haline dönüşmesi her zaman mümkündür ve olması mukadderdir. Bu itibarla “Efendim, bu bir inançtır; dokunulamaz, bırakın dilediğine inansın.” demek ilerisi için çok tehlikeli olacaktır. Komünizm buna en güzel örnektir. Önce bir fikir akımı olarak ortaya çıkmış, neticede kalplere ve toplum bünyesine yerleştikten sonra aksiyona dönüşmüş ve birçok canların yanmasına sebep olmuştur.

Dinî kisvelere bürünerek, nice değişik adlarla anılan inanç sistemleri de vardır ki, insan haysiyetiyle bağdaşmaz. İnsanın öz benliğine ve öz duygularına ters olan bu sistemler, İslâm'ın tertemiz bünyesine nüfuz etmeye, Onu içinden içinden kemirerek mahvetmeye yönelik çalışmalar içinde olabilmektedir.

Şu zamana kadar **Türk Birliğinin** ayakta kalması ve diğer insanlara inanç ve yönetim açısından öncü olması, hep **Ehl-i Sünnet** inancına sahip olmasıyla mümkün olmuştur. Ama devlet ve millet olarak maddî ve manevî yönden birtakım eksiklerimizin ve zafiyetlerimizin ortaya çıkması, zararlı düşüncelerin hortlamasına sebep olmuştur. İşte bunun içindir ki Mehmet Feyzî Efendi dikkatli olunmasını ve de Ehl-i Sünnet'e sahip çıkılmasını tavsiye etmiştir

Hanefi Mezhebi

Bu mezhep, Türk soyunun özellikle tercih ettiği, insan fitratına, mizacına maslahat ve menfaatine toplum açısından en uygun görülen bir din yoludur. Bu mezhebin Feyzi Efendi tarafından dini uygulamalarda tavsiye edilmesinin sebebi uygulamadaki pratik faydalardan ve usulünün yeni problemlerin çözümüne açık olmasından dolayıdır.

İmâm-ı Âzam'ın içtihatlarının tespit ve takyidini ihtiva eden bu nizâm ve intizâm, özellikle asırlar ilerledikçe, medeniyet ve teknik geliştikçe daha da önemini ve kutsiyetini göstermekte ve her gün biraz daha mensuplarını çoğaltarak hakkaniyetini ve isabetliliğini ortaya koymaktadır. İmâm-ı Azam'ın özel içtihatlarının bu zamanda uygulanma şansının ve ortamının gittikçe artış kaydetmesi, Malikî,

Şafîî ve Hanbelî gibi diğer mezheplerin uygulamaya konma yönünden zor oluşu veya bazı yerlerde hemen hemen imkânsız oluşu Hanefî Mezhebi'nin ister istemez ön plana alınmasını zorunlu kılmaktadır.

M. Feyzi Efendi, Hanefî Mezhebi'nin daha pratik olduğunu, maslahat-ı nâsa daha uygun geldiğini beyandan sonra bazı örnekler de verirdi. Meselâ, hac ibadetinde, tavaf ederken abdestli olmayı şart koşan Şafîî mezhebine karşılık, Hanefî mezhebinde abdestli olmanın vacip olduğunu belirterek, hâl-i hazırda tavaf ibadetinin Şafîî'ye uygun olarak yapılmasının hemen hemen mümkün olamayacağını bizzat müşahedeleriyle beyan etmiştir.

Çünkü tavaf esnasında kadına sürülmeden tavaf yapmanın çok zordur. Kadına bedenine değmesi ile Şafîî birinin abdesti bozulacak, dolayısıyla tavaf halindeki kalabalık içerisinde çıkararak yeniden abdest alıp tavafını tamamlaması gerekecektir. Bu da çok zor olan, hatta can tehlikesi bile barındıran bir davranıştır. Ama Hanefî'de abdest, hem kadına dokunmakla bozulmaz, hem herhangi bir şekilde bozulsun da vacibin olmayışı ile kerahetle de olsa tavafı sahih olur.¹⁷⁸ Bugünkü büyük şehirlerimizde de durum buna benzemektedir. Abdestli bir kimsenin dolmuş veya otobüste kadına dokunmakla abdesti bozulduğunu kabul edersek (Şafîî'ye göre), o zaman durum çok zorlaşacak; bu kimse camide namaz kılmak için veya kıldırmak için yeniden abdest alması gerekecektir. Bu da çoğu zaman ve çoğu yerde ya çok zor veya imkânsız bir durumdur.

Şu halde Hanefî Mezhebi'nin, Müslümanların çıkarlarına uygun, dinlerinin gereklerini uygulamada daha pratik ve daha kolay olduğunu görmüş oluyoruz. Feyzi Efendi, birçok büyüklerin Hanefî Mezhebi'nde yer alan bu ilginç özellikleri beyan ettiklerini, bazı keşif ehlinin de,¹⁷⁹ en son yok olacak mezhebin, diğer bir deyişle ***en uzun ömürlü mezhebin Hanefî Mezhebi olacağı*** yönünde açıklama yaptığını belirtmiştir.

¹⁷⁸ Bu konuda Ömer Nasuhî Bilmen Efendi'nin beyanı şu şekildedir: "Haccın vaciplerinden birini terk etmek, haccın sıhhatine engel olmaz. Fakat ceza olarak yalnız kurban kesmek gerekir. Kurbanın eti Mekke fakirlerine dağıtılır. Bununla beraber terk edilen bir *vacip* yeniden yapılanca, ceza düşer. Abdestsiz yapılan bir tavafı yeniden yapmak gibi..." *Büyük İslam İlmihali*, s. 384.

¹⁷⁹ İmâm-ı Rabbânî Hazretleri'nden rivayete göre, bu kutlu şahsiyet Şâh-ı Nakşibend Hazretleri'nin seçkin halifesi ve değerli müşit Muhammed Parsâ Hazretleridir. Şâ'rânî, *Keşfu'l-Gumme*, I, 9.

Halis Milliyetçiler

Birçok kimse vatan ve milletinin selâmeti için çalıştığını, uğraştığını beyan etmekle beraber; çoğunun sözleriyle uygulamalarının bir olmadığı, yani birçok yönden tutarsız oldukları görülmüştür. İşte bu nedenle Feyzi Efendi, “*halis*” tabiri kullanmıştır. Kaynaklarda bazen de “*hakiki*” tabirini kullandığı ifade edilmektedir ki hemen hemen aynı anlama gelmektedir.

Mehmet Feyzi Efendi'nin düşünce sisteminde "milliyetçilik," vatanın ve milletinin bütünlüğünden hareket ederek, onun maddeten ve mânen en yüksek derecelerde, geçmişinden de destek alarak yücelmesini hedef edinen fikir sisteminin adıdır. Bu tür milliyetçilik akımını ırkçılıkla karıştırmamak gerekir. Zira hakiki olmayan milliyetçilikte (gerçek tabiriyle ırkçılıkta) Allah'ın sair kullarını hakir görme, onlara haksızlık ve zulmetme vardır. Bu tür bir hareket ise dinen yasaklanmıştır.

Gerçi Türkler, böylesine kalitesiz bir düşünce biçimi olan ırkçılık hastalığına genel anlamda yakalanmamıştır. Bu itibarla vatan ve milletin yüceltilmesi ülküsünden ve felsefesinden ibaret olan bu kutsal düşünceye hiçbir müminin yan bakmaması gerekir. Zira vatan bizim vatanımız, millet de bizim milletimizdir. Vatanın yücelmesi, bizim barınağımızın daha üstün bir kıvama gelmesi demektir. Milletın yükselmesi ise topyekûn kendimizin yükselmesi demektir. Biz Müslümanlar inancımızla zaten bu yüceliği kazanmışız.¹⁸⁰ Ama maddi olan bir takım düşünce ve fikirlerin atılımını yaparak ve bizzat çalışarak yüceliğimizi maddeten de göstermek zorundayız. Zira düşmanların gözü mana yüceliğini değil, maddi yüceliği görmektedir.

İrkçılık ve Milliyetçilik

Vatanın, milletin ve bu ikisine ait olan değerlerin sevilmesi ve korunması doğal yapımızdan kaynaklanan (*fitrî*) davranış türlerindedir. İslâm hiçbir zaman *fitrî* olan davranışları yasaklamaz. Ama onları dengede tutmak için kaideler ve prensipler koyar.

Kişinin diğer kavimlere nazaran kendi milletini daha çok sevme tutkusu da doğal bir hâdisedir. Peygamberimiz'in (sas) bu konu ile ilgili bazı hadisleri şu şekildedir. “*Kişi kavmini (milletini)*

¹⁸⁰ “*وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ*” “Eğer inanıyorsanız siz en üstünsünüz.” Al-i İmrân, 3/139.

sever.”¹⁸¹ “*Kişi kavmini sevmekten ötürü suçlanamaz.*” “*Sizin en hayırlınız, günaha kaçmadıkça aşiretini savunanıdır.*”¹⁸²

Fakat bu sevgi itidali aşar; bir takım haksızlıklara ve olumsuzluklara sebebiyet verirse, bu takdirde “*asabiyet*” yani “*ırkçılık*” meselesi ortaya çıkar ki, “haksızlığa, arsızlığa ve yolsuzluğa neden olduğu; başka ırkları sırf kendinden olmadığı gerekçesiyle tahkir ve tezyif manası taşıdığı için menedilmiş ve bunu yapanlar da en ağır ifadelerle kınanmıştır.”¹⁸³

Bu itibarla ırkçılıkla, masum bir fitrî hissin harekete geçerek anayı-babayı ve kardeşi sevmek kabilinden olan bir düşkünlüğü bir arada değerlendirmek; “Yasaktır; ırkçılıktır.” diye kestirip atmak hiç de insafa yaraşan bir davranış olarak kabul edilemez.

Yüce Peygamberimize de böyle bir hâdise aktarılmıştı. Adamın birisi ırkçılıkla suçlanmış olacak ki, Hz. Peygamber’e gelerek “*Kişinin kavmini sevmesi (yasak olan) ırkçılıktan mı Yâ Rasûllallah?*” diye sormuştu. O da, “*Hayır, ama kavmine haksızlık üzere yardımcı olması ırkçılıktandır.*” buyurdular.¹⁸⁴

Bu hadis açık ve seçik olarak kavmin sevilmesi esasına bina edilen Milliyetçilik fikri ile başkalarına haksızlık anlayışına istinat eden ırkçılık fikri arasındaki sınırı en açık bir şekilde belirlemektedir. Dışımızdaki güçlerin oyununa gelerek, vatan ve milletin selâmeti için çalışan, vatanına, milletine, bayrağına, ırz ve namusuna düşkün Türk evlâdına ırkçılık belasını nispet etmeye ve onları ırkçılıkla suçlamaya kimsenin hakkı yoktur.¹⁸⁵

Değerlendirme

Bizler genelde dini konularda hassas olan kimselerden dini meseleleri ve bu konudaki duyarlılıklarımızı öğrenmeye; milli konularda hassasiyeti bulunanlardan da milli meseleler ve sosyal konularla ilgili problemleri ve çözüm yollarını duymaya alışmış bir nesil olarak yetiştik. Dini ve milli hassasiyetleri bir bütün olarak kabul eden bir değer olarak Mehmet Feyzi Efendi anlaşılması gereken bir düşünce insanı olarak karşımızda durmaktadır.

¹⁸¹ Bkz. İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı*, IV, 258. Hadis alanında ihtisas yapmış değerli ilim adamı Merhum Prof. Dr. Müctebâ Uğur bu hadisi “*Adam olan kavmini (milletini) sever.*” şeklinde çevirirdi.

¹⁸² Ebû Dâvûd, V, 341, 5120 nu.lı hadis.

¹⁸³ Bkz. Müslim, *Kitâbu'l-İmâra*, 57. hadis.

¹⁸⁴ *Muhtasarı Kütüb-i'l-Ehâdis*, s. 206, hadis no. 677. (Ahmed ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

¹⁸⁵ Bu tebliğin “Mehmet Feyzi Efendi'nin Düşünce Sistemi” bölümü, Özdağ, Musa, *Mehmed Feyzi Efendi'den Feyizler*, I-VII, Hamle Yay., İstanbul 1992, I, 257-278'den iktibasla hazırlanmıştır.

Mehmet Feyzi Efendi, tanıyanlar tarafından Allah ve Peygamber yolunun ciddi bir yolcusu ve dini hassasiyetleri sebebiyle Allah dostu bir veli olarak bilinen, bu sebeple hakkında tezler yapılan, bazı lisansüstü tezlerde kendisine yer verilen, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, *Allah Dostları Ansiklopedisi* ve *Kastamonu Velileri* gibi eserlerde kendisinden söz edilen, her yıl adına Kastamonu'da geniş katılımlı bir anma haftası düzenlenen bir din âlimi, fikir ve düşünce insanıdır. Onun anlayışında dini düşünce milli fikirlerle imtizac etmiş durumdadır. Ona göre, insanların zihnen ve fikren derinleşmesi, toplumların da gelişip ilerlemeleri sayılan bu unsurların kendi bünyelerinde bir arada bulunmasına bağlıdır.

Günümüzde dini konularda hassas olup milli meselelere duyarlı olmayan ya da milli konularda duyarlı olmakla beraber dini değerler hususunda hassasiyet göstermeyenler bulunmaktadır. Kişilerin dini yaşantılarının ne seviyede olduğunu irdelemek konumuz dışındadır. Değerlendirmeye tabi tuttuğumuz, ya da irdelemeye çalıştığımız, kişilerin düşünce ve fikir dünyalarında bu değerlerin karşılığının olmasıdır. Fertler zihin dünyalarında milli ve dini mefkûrelere gerektiği değeri verdikleri ve bunlarla gerektirdiği şekilde düşünce dünyalarını harekete geçirdikleri sürece yapacakları iş ve eylemler ile üretecekleri fikirler daima toplumun ve de insanlığın yararına olacaktır.

Sosyal ve psikolojik problemlerin had safhada olduğu günümüzde, değerlerimizi ve değer şahsiyetlerimizi toplumun önüne örnek olarak çıkarmak, insanlarımızı müspet düşünceye, müspet iş ve eylemlere yönlendirmek açısından oldukça önemlidir. Bu çerçevede adı geçen düşünce sisteminin ferdi ve toplumsal problemlerimizin çözümünde rol oynayacağına ve çözümün bu şekilde hareket edilerek sağlanacağına inananlar için Mehmet Feyzi Efendi'nin bu husustaki düşünceleri tebliğimizde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar

- Atasoy, İhsan, *Bedüzzaman'ın Sır Katibi Mehmed Feyzi Efendi*, Nesil Yay., İstanbul 2009.
- Baltacı, Burhan, “Şallıoğlu, Mehmet Feyzi”, *DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, c. 38, s. 310, İstanbul 2010.
- Cebecioğlu, Ethem, “Mehmed Feyzi Efendi,” *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, I-X, Şule Yayınları, X, 291-293, İstanbul 1995.
- Çıfci, Fazıl, *Kastamonu Camileri - Türbeleri ve Diğer Tarihî Eserler*, Ankara 1995, s. 249-252.

- Duysak, Aysun, *Mehmed Feyzi Efendi'nin Hayatı Şahsiyeti ve Düşünceleri*, AÜİF Basılmamış Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ethem Cebecioğlu, ss. II+64, Ankara 1995.
- Güzey, Ahmet Rıfat, "M. Feyzi Efendi'nin Dini ve Sosyal Hayat İçin Ele Aldığı Bazı Konular", *Feyiz Pınarı Sempozyumu* (M. Feyzi Efendi'yi Anma Haftası Sempozyumu-I), ss. 41-53, İstanbul 1998.
- Kalaycı, Şaban, *Karanlıktan Aydınlığa*, İstanbul 1996.
- Kalaycı, Şaban, *Karanlıktan Nur'a*, İstanbul ts.
- Kertiş, Necati, *Kastamonu Yatırırlarının Sosyal Bütünleşme Açısından Bölge Halkı Üzerindeki Tesirleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 137-141, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Sosyoloji ve Antropoloji Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Zeki Aslantürk, İstanbul 1999.
- Küllüoğlu, Rafet, "M. Feyzi Efendi'nin Hayatı ve İlmî Şahsiyeti", *Feyiz Pınarı Sempozyumu* (M. Feyzi Efendi'yi Anma Haftası Sempozyumu-I), ss. 24-40, İstanbul 1998.
- Küllüoğlu, Rafet, *Feyizli Sözler*, Cihan Yayınları, İstanbul 1996.
- Mert, Hamdi, *Türk Dünyasına Açılan Şehir Kastamonu*, s. 42-44, Ankara 2001.
- Özdağ, Musa, *Feyizler Sultanı Mehmet Feyzi Efendi*, Kastamonu ts.
- Özdağ, Musa, *Feyizlerden Damllalar*, İstanbul 1996.
- Özdağ, Musa, *Feyizler Sultanı Mehmet Feyzi Efendi ve Feyizlerden Damllalar*, (Yukarıdaki iki eserin bir arada ve ilavelerle tekrar basımı), Kutlu Bilgi Yay., Kastamonu 2010.
- Özdağ, Musa, *Mehmed Feyzi Efendi'den Feyizler*, I-VII, İstanbul 1992-1995 (Hamle Yay.), Adapazarı 2002 (Doğuş Yay.).
- Özdağ, Musa, *Tuzaklar ve Uyarılar (Mehmed Feyzi Efendi'den Feyizler-VIII)*, Kutlu Bilgi Yayınları, Kastamonu 2007.
- Özdağ, Musa, "Mehmed Feyzi Efendi'nin Manevi Kimliği ve Tasavvufî Yönü", *Feyiz Pınarı Sempozyumu* (M. Feyzi Efendi'yi Anma Haftası Sempozyumu-I), ss. 55-70, İstanbul 1998.
- Şahiner, Necmettin, "Mehmed Feyzi Şallıoğlu", *Üç Feyizli Nur*, ss. 19-92, Şahdamar Yay.
- Tan, Nail ve Özdemir Tan, "Şallıoğlu, M. Feyzi", *Gurur Kaynağımız Kastamonulular*, IV, 190, Ankara 2005.
- Topçu, Kemal, "M. Feyzi Efendi'nin Sosyal İlişkileri", *Feyiz Pınarı Sempozyumu* (M. Feyzi Efendi'yi Anma Haftası Sempozyumu-I), ss. 72-82, İstanbul 1998.
- Zengin, Ahmet Yaşar, *Kastamonu Velileri*, ss. 143-163, İstanbul 2003.